
Bilateralni odnosi Republike Italije i Republike Hrvatske u postbipolarnom svijetu

GORAN ŽANKO¹

Sažetak

Republika Italija, u želji da zauzme i sačuva svoju poziciju sile srednje razine svojom "Ostpolitik", jest regionalni čimbenik međunarodnih odnosa na jugoistoku Europe. Unatoč unutarnjoj rovitosti, svoju nazočnost prezentira prvenstveno bilateralnom diplomacijom sa svim subjektima regije, a potom kroz regionalne asocijacije. Zaokret u vođenju vanjske politike Italije nije imao negativne posljedice na njene ukupne odnose s Republikom Hrvatskom. Jačanjem bilateralnih odnosa Italija nastoji ostati prvi gospodarski partner Hrvatske, poboljšati status talijanske manjine te stabilizirati situaciju u regiji poradi svoje nacionalne sigurnosti (poglavito nakon događanja u Srbiji, njenom glavnom igraču na šahovskoj ploči jugoistoka Europe).

Ključne riječi: *Italija, Hrvatska, postbipolarnost, bilateralni odnosi*

Danas, kada se navršava deset godina od pada Berlinskog zida,² sve rasprave koje pokušavaju stvoriti sliku modela novog svjetskog poretka na tzv. formuli "jedna supersila plus četiri velike sile" ili pak "jedna supersila i nekoliko velikih sila" daleko su od realnosti.³

Gdje je Republika Italija u tim globalnim i regionalnim okvirima? Kakve su joj želje i mogućnosti za prisutnost i/ili upliv na regionalna

1 Mr. sc. Goran Žanko djelatnik je Ministarstva obrane RH.

2 Zid nije srušen vojnom nadmoćnosti NATO-a nad VU, niti CIA-e nad KGB-om. S velikom pouzdanošću se može prosuditi da je srušen "interesom za stjecanjem profita". Određeni upliv su vjerojatno napravile supruge svjetskih lidera potihim ili posrednim djelovanjem na njihov mentalni sklop.

3 Središnji i veliki pol su Sjedinjene Američke Države, dok su "izbljeđivanjem" Velike Britanije, ostale četiri velike sile (Kina, Rusija, EU i Japan). Zbigniew Brzezinski, *Izvan kontrole*, Zagreb, 1994., str. 102-127.; Zbigniew Brzezinski, *La grande scacchiera*, Milano, 1997., str. 209-213. Radovan Vukadinović, "Izazovi novom svjetskom poretku", *Politička misao*, Zagreb, 1998., br. 2, str. 79-80.

zbivanja na prostorima jugoistoka Europe? Kakvi su joj odnosi sa Republikom Hrvatskom?

Poradi složenosti zbivanja, kako na unutarnjoj (talijanskoj) tako i na sceni jugoistoka Europe (Hrvatska u razdoblju 1991–1996 vodi rat za ostvarivanje suvereniteta nad cjelokupnim nacionalnim teritorijem), u razmatranju talijansko–hrvatskih bilateralnih odnosa potrebno je krenuti od općih spoznaja. Na temelju povijesne zbilje o velikim promjenama nakon završetka "hladnog rata"⁴ i "bipolarnog svjetskog uređenja", kada se susreće s "novim deglobaliziranim svjetskim poretom"⁵, pod utjecajem OUN i svake supersile ponaosob, stvaraju se i razvijaju nova nadnacionalna središta globalnih sustava sigurnosti u uskoj povezanosti sa svjetskim gospodarstvom.

Italija je nastavila jačati svoju prisutnost u jugoistočnoj Europi i Balcanu te razvijati heksagonalu kao protutežu njemačkom uplivu u regiji.⁶ Republika Italija je poradi svog geostrateškog položaja, uloge na južnom krilu NATO–a, povijesnih veza, gospodarske prisutnosti te želje da, svojom novom "Ostpolitik", zauzme i očuva svoju poziciju sile srednje razine, nezaobilazni čimbenik međunarodnih odnosa na jugoistoku Europe. Na ovoj šahovskoj ploči Italija je istodobno prisutna u složenim procesima širenja EU i NATO–a, u subregionalnim inicijativama, bilateralnim odnosima te novim pravcima političke suradnje.

"Jugoistočna Europa za Italiju ne znači regiju "visoke specifične gustoće", ona će postati "gušća" ako se budu poboljšali uvjeti – politička stabilnost. U ovom prostoru Italija ima problema u izbjegavanju prekida veze "sjever–jug", primarno na političkom i sigurnosnom polju, zbog čega je stalno inzistirala na "uravnoteženom" širenju NATO–a i EU."⁷

4 Mogli bismo ga definirati kao "stanje otvorenog neprijateljstva, stalne bipolarne rivalizacije i borbe između država suprotnih društveno–političkih i ekonomskih sistema, u kojem je Zapad pokušao zaustaviti promjene nastale nakon drugog svjetskog rata koje su trebale voditi mijenjanju postojećeg stanja i jačanja snaga socijalizma", Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1998., str. 232.

5 Sintagma je lansirana za vrijeme mandata predsjednika Busha, pod kojom razumijevamo "vladavinu prava i mirno rješavanje sporova, snažnu demokraciju i solidarnost protiv agresije, smanjivanje i kontrolu vojnih arsenala, jačanje UN–a i pravedno tretiranje svih ljudi". Imajući to na umu, McNamara je pokušao definirati zadaće novog svjetskog poretka kao sustava odnosa koji bi trebao: – pružiti svim zemljama jamstva protiv agresije, – kodificirati i postaviti sredstva za zaštitu prava svih manjina i etničkih grupa unutar države, – stvoriti mehanizam za rješavanje regionalnih konflikata bez unilateralne akcije velikih sila, – obvezati velike sile na prekid pomaganja jedne od strana u konfliktu, – povećati tehničku i znanstvenu pomoć zemljama u razvoju, – zaštititi globalni okoliš. Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1998., str. 253.

6 Colin McInnes, *Security & Strategy in the New Europe*, London, 1992., str. 53.

7 Marta Dasso i Roberto Menotti, "Made in Italy il sistema che no c'e", *limes* 1/98, str. 59.

Krajem 80-tih i početkom 90-tih godina, Italija je imala više problema nego ostali u EU poradi preispitivanja svojih prioriteta i strateških ciljeva prema Hrvatskoj i širem području s kojim je povijesno vezana te mu je posvetila posebnu pažnju posljednja tri do četiri desetljeća.

Neki od mogućih razloga koji su proizveli početne zastoje u odnosima mogu se specificirati:

- Posebnost povratne sprege na talijansku nacionalnu politiku, nastala krajem sukobljavanja istočnog i zapadnog bloka.
- Početni problemi oko angažiranja u jugoslavenskoj krizi i ***krajnje oklijevanje u prihvaćanju raspada federacije***. Jedan od razloga za navedeno bio je i taj što je nakon duge kontroverze Italija uspjela uspostaviti stabilan i konstruktivan odnos s bivšom Jugoslavijom. Prijašnji odnos je bio dvojakog značaja, kako bilateralnog na relaciji Italija — bivša Jugoslavija tako i u širem balkanskom kontekstu.
- Nakon raspada bivše Jugoslavije, sporna pitanja s graničnim ili obližnjim zemljama sljednicama koja su djelomično bila riješena u prošlosti, zanemarena ili zabranjena, ponovno su se pojavila.⁸

Učestale promjene vlade i njihove krize su zasigurno imale negativne posljedice na djelotvornost njenih vanjskih instrumenata. Navedeno je razvidno i u izjavi Romana Prodiya: "Nema sumnje da je ovih godina talijanska politička težina u Europi smanjena poradi unutarnje nestabilnosti zemlje, koja na kraju opterećuje sliku o sebi i svoj međunarodni kredibilitet. Bilo bi pogrešno misliti da je Italija bila u potpunosti odsutna iz odlučujućih procesa u Europi. Sa svim oscilacijama vanjske politike vlada koje su se smjenjivale, na istoj razini naših nacionalnih interesa su ostala "europsko" i "atlantsko" područja interesa. Nije izgledno europsko ujedinjenje samo zahvaljujući potezima izvedenim od strane Njemačke, Francuske i Italije, kojima bi i Španjolska mogla dati simboličan doprinos, sposobnima da izvan bilo kakvog "upravnog sustava", "različitih brzina" ili "koncentričnih krugova"⁹ ustroje "temeljnu jezgru za pridruživanje". Svima je poznato da će se to moći ostvariti samo ako uspijemo ostvariti unutarnju stabilnost neophodnu glede postojanosti naše međunarodne prisutnosti... Naš strateški cilj je Država Europa."¹⁰

8 Walter Goruppi, "The Italian Role in the Balkans", i Balcani, napisano u listopadu 1997., str.1. <http://www.ecn.org/est/balcani/italia7italia07.htm>, od 14. 12. 1998.

9 Naziv za prijedlog strategije suradnje EZ i država članica Europskog udruženja za slobodnu trgovinu, odnosno drugih država Europe, članica bivšeg komunističkog bloka, kako je to izložio u programu rada Zajednice za 1990. godinu Jacques Delors, predsjednik komisije Europske zajednice (17. siječnja 1990. godine). Suradnja EZ i drugih europskih država odvijala bi se u koncentričnim – "Delorsovim" krugovima. Prethodno bi Zajednica morala završiti započete unutarnje procese (ekonomska i monetarna unija i temelji političke zajednice s europskim ustavom). Vlatko Mileta, *ABC Europske unije*, Zagreb, 1997., str. 57–58.

Nesigurnost na jugoistoku Europe je imala/ima negativne posljedice na nacionalnu sigurnost Italije. To je još jedan razlog da kroz svoj interes i inicijativu (uključno sa članicama EU i NATO) dade doprinos u rekonstrukciji i uspostavi stabilnih odnosa, koji bi svojim povratnim mehanizmima smanjili razinu moguće talijanske nacionalne ugroze u smjeru jugoistok-zapad.

U mnogim slučajevima povećanje talijanske prisutnosti u tim zemljama otežava nesigurnost investicija zbog političkih nestabilnosti i neodređenosti ili nepouzdanosti zakonske regulative koja bi nudila dovoljne garancije. Drugi razlog je pomanjkanje financijskih usluga i talijanske potpore operatorima. Brojnim pravnim propisima Talijanima se nastoji olakšati prisutnost u Istočnoj Europi — Zakon br. 100/1990 o osnivanju SIMEST-a (talijansko društvo za zapadne investicije u CEEC), Zakon br. 212/1992 o suradnji sa zemljama Srednje i Istočne Europe, Zakon br. 19/1991 o graničnim područjima, i drugo. Situacija je poboljšana, ali i dalje nije na zadovoljavajućoj razini.¹¹

Mišljenje je nekih autora da "odsutnost planiranja i programiranja na talijanskoj strateškoj razini, vođenja kandidature sukladno potencijalnoj snazi na međunarodnoj razini, traži određenu kulturu ponašanja, koja uvažava i brzinu događanja na međunarodnoj sceni. Nedostatak međunarodne naklonosti se osjeća kao namjera ometanja projekta *sistema-paese* (projekt-zemlja)".¹²

Talijanska prisutnost je nedovoljno dimenzionirana, polazeći ne samo od političke razine važnosti članice skupine G-7 već i od razine učešća pojedinih institucija. Polazište su ugovori dodijeljeni Talijanskim poduzećima za radove i projekte za koje su bili objavljeni i međunarodni natječaji uz sudjelovanje u projektima što su ih sponzorirale privatne osobe.¹³

Uspoređujući podatke WTP-a, WTO-a i ISTAT-a, dolazi se do sljedećih pokazatelja:

10 Romano Prodi, predsjednik Savjeta ministara, "L'Italia tra Europa e Padania", "Non faremo i satelliti di nessuno", *limes*, 3/96, str 23-28.

11 Walter Goruppi, "The Italian role in the Balkans", i Balcani, napisano u listopadu 1997., str.4. <http://www.ecn.org/est/balcani/italia7italia07.htm>, od 14. 12. 1998.

12 Marta Dassu i Roberto Menotti, "Made in Italy, il sistema che no c'e", *limes* 1/98, str. 58.

13 Od svih ugovora koji je financirala Svjetska banka 5,5% otpada na talijanske, što Italiju stavlja na prvo mjesto među industrijskim zemljama. Unutar banke radi 54 talijanska dužnosnika, ali nitko na položaju direktora. U 1996. godini vrijednost ugovora je iznosila oko 4,1 milijun dolara. Marta Dassu i Roberto Menotti, "Made in Italy, il sistema che no c'e", *limes* 1/98, str. 58.

- prema WTP-u za 1996. godinu, Italija je na petom mjestu po ukupnom izvozu,¹⁴
- prema podacima WTO-a za 1997. godinu, Italija je bila na:
 - šestom mjestu po izvozu sa 238.9 milijardi USD (FOB) sa 4,4% učešća. Prethodno je bila na petom mjestu.
 - sedmom mjestu po uvozu sa 208.6 milijardi USD (CIF) te 3,7% učešća.¹⁵

S trgovinskom penetracijom, talijanske investicije rastu posvuda. Predsjednik vlade Prodi je dao Srednjoj i Istočnoj Europi te Balkanu prioritetni pravac napora na planu talijanske vanjske politike. Diplomati su zadaću izvršavali, uspostavljajući dijaloge i stalna politička savjetovanja kroz brojne misije te 200 posjeta u posljednje dvije godine.¹⁶ Tijekom tih posjeta talijanska projekcija je ojačana brojnim trgovinskim ugovorima. Dao se zalet kulturnoj projekciji otvaranjem novih kulturnih instituta (*Instituti di cultura*), podržavanjem akcija izgradnje institucija demokratskog društva (*democratic institutions building*) za uspostavu zakonodavnih i inih demokratskih institucija neophodnih u tranziciji, djelujući u zajedničkoj akciji prema jednom od najosjetljivijih sektora, a to je iznalaženje rješenja za zaustavljanje ili umanjeње posljedica nastalih golemim prilivom izbjeglica te organiziranog kriminala.

Prema Pieru Fassinu, Italija kroz svoju "Ostpolitik" osigurava "istočna vrata" EU te razvija prepoznatljivu projekciju koja će pomoći u integraciji nove Europe. "Ostpolitik" se provodi u tri pravca: integracija srednjoeuropskih zemalja u EU i NATO, stabilizacija Balkana/jugoistoka Europe i "sidrenje" Rusije u Europi.¹⁷

Od raspada bivše Jugoslavije,¹⁸ Italija i Hrvatska su postigle značajan napredak (uz velike napore) u procesu jačanja uzajamnih veza na poli-

14 U.S. Global Trade. "NGE Trade Map", 1996.,

<http://www.csis.org/nge/trade/wldtrade.html>, od 5. 3. 1999. godine

15 "World trade growth accelerated in 1997, despite turmoil in some Asian financial markets", WTO, 1998., <http://www.wto.org/intltrad/internat.htm>, od 17. 3. 1999.

16 Piero Fassino, "Che cosa significa ostpolitik", *limes* 3/98, str. 264.

17 Ibid. 264.

18 Raspad bivše Jugoslavije je zatekao Italiju nespremnu, s nedefiniranim početnim stajalištem. "To je odmah omogućilo određenim političkim snagama da pokrenu pitanja koja su bila već riješena nakon drugog svjetskog rata. Ne žureći s uspostavom tješnjih odnosa s Hrvatskom, službena talijanska politika dala je dodatnu motivaciju desnici da otpočne postavljati pitanja revizije Osimskog sporazuma i položaja talijanske manjine u Hrvatskoj. U prilog tim stajalištima prenošene su i izjave srpskih nacionalista, koji su tvrdili da raspadom Jugoslavije Osimski sporazum gubi svoju pravu snagu i da se ne može prenijeti na države sljednice bivše Jugoslavije. Tek jačanjem hrvatskih ukupnih pozicija i snažnijim zagovaranjem hrvatskih stajališta od strane Europske zajednice talijanska službena politika otpočela je zauzimati pozitivniji pristup Hrvatskoj.", Radovan Vukadinović, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti*, str. 237–238.

tičkom i ekonomskom planu. Više nema znakova trvenja koji su postojali između talijanske vlade i novonastale države. Sredinom 1995. godine predsjednik Tuđman je optužio talijanske "imperijaliste" u Rimu za potajno političko manevriranje kako bi se povezali s Beogradom protiv Republike Hrvatske¹⁹. Približavanje dviju zemalja nije išlo glatko. Postojale su razne prepreke proizašle iz uzajamnog nepovjerenja. Talijanska zabrinutost za sudbinu svojih sunarodnjaka²⁰ u Istri i Dalmaciji poklopila se, s druge strane, s hrvatskim nacionalizmom koji je shvaćao svaki oblik talijanske intervencije radi pomaganja manjini kao napad na hrvatsku politiku, te se žestoko opirala talijanskim zahtjevima za povrat vlasništva esulima.

Dana 15. siječnja 1992. godine, kada je EU priznala neovisnost Republike Hrvatske²¹ i Slovenije, Rim je sa obje države potpisao memorandum o razumijevanju u pogledu zaštite talijanske manjine u Hrvatskoj i Sloveniji. Italija je bila zabrinuta, budući se raspadom bivše Jugoslavije, talijanska manjina sada našla u dvije neovisne države, te bi im se moglo dogoditi da im se prethodno stečena prava u nekoj od njih smanje ili ukinu. Prije svega, zbog podjele novom granicom, talijanska zajednica se suočila s rizikom fragmentacije te da njeno predstavništvo u nacionalnim i lokalnim organima bude oslabljeno.²² Memorandum se sastojao od samo 4 članka koja od Hrvatske i Slovenije traže priznanje starosjedilačkog karaktera talijanske zajednice i prihvaćanje Talijanske unije kao jedinog tijela koje predstavlja manjine²³ (u obje države). Tražilo se da se svim članovima talijanske zajednice omogući slobodni prolaz

19 Od raspada bivše SFRJ, SRJ je bila glavni igrač talijanske politike na jugoistoku Europe. Pri tome je potrebno razlikovati odnose na relaciji Italija — Srbija prije operacije "Allied Force" (favorit Milošević i nakon operacije (favorit oporba), uz stalni povijesno "trgovinski" patronatski odnos spram Crne Gore. Srbija je očekivala veću potporu od Italije i Grčke tijekom savezničke akcije. Srbija jedino s Italijom nije prekinula diplomatske veze. Bez uporabe talijanskih zrakoplovnih baza, inačica uvedene napadajne operacije savezničkog zrakoplovstva bila bi upitna. No unatoč navedenom, sa sigurnošću se može prosuditi da je Italija u očima NATO-a i SAD prije "izvršitelj" nego partner.

20 Prema popisu iz 1991. godine 21.303 građana RH se izjasnilo kao Talijani.

21 Bivši talijanski predsjednik Francesco Cossiga bio je prvi strani državnik koji je službeno posjetio našu zemlju 17. 1. 1992., dva dana nakon što je EU priznala Hrvatsku. Tada su uspostavljeni i diplomatski odnosi.

22 Lucia Betti i Gian Luca Bonduri, "Rome and Zagreb, necessarily partners?", str. 2., <http://www.limes.net/artusa/croazia.htm>, od 14. 12. 1998.

23 Potrebno je razlikovati manjinski narod od manjine. **Manjinski narod** kao zajednica, narod ili starosjedioci podrazumijeva one koji su povezani povijesnim kontinuitetom s društvima koja su postojala prije invazije i s pretkolonijalnim društvima koja su se razvila na njihovom teritoriju, te se smatraju različitim od ostalih elemenata društva koje sada dominira njihovim teritorijem, ili dijelovima tog teritorija. **Manjine** se tradicionalno dijele na "etničke, vjerske ili jezične", te je potrebno, kada se govori o "pravima manjina", u stvari govoriti o "pravu osoba koje pripadaju manjinama". Siniša Tatalović, *Manjinski narodi i manjine*, Zagreb, 1997., str. 18 i 20.

između dvije zemlje. Kada je došlo vrijeme potpisivanja memoranduma, potpisale su ga samo Italija i Hrvatska.

Dio statuta o upravljanju Istrom je tijekom 1995. godine ukinut odlukom Ustavnog suda Republike Hrvatske. Ukinuti dio je naglašavao važnost dvojezičnosti i jednakosti talijanske nacionalne manjine i hrvatske nacionalnosti u društvenom životu toga područja. U raspravu pred Sabor, kao zakonski nacrt je dat prijedlog da učenici koji žele pohađati škole za nacionalne manjine (znači i talijanske) moraju imati bar jednog roditelja koji je strani državljanin.²⁴

Dana 5. studenoga 1996., Hrvatska je potpisala novi sporazum sa Italijom o pravima manjina. U usporedbi s memorandumom iz 1992. godine ovo je bio očiti pomak naprijed u talijansko-hrvatskim odnosima i u zaštiti etničkih manjina. Hrvatska je priznala starosjedilački karakter talijanske manjine te zajamčila i Hrvatima i Slovencima pravo slobodnog prelaska granice koja dijeli dvije republike; priznala je Talijansku uniju kao predstavničko tijelo manjinske zajednice u cjelini; obvezala se na politiku nediskriminacije i zaštite stečenih prava Slovenaca koji pripadaju Talijanskoj uniji, a zaposleni su u aktivnostima oko manjina na hrvatskom teritoriju (javne službe, škole, mediji...). Sa svoje strane Italija se obvezala da će štiti i garantirati pravo manjinskim zajednicama u Moliseu²⁵ kako bi ona slobodno njegovala svoj hrvatski kulturni identitet. Sporazum je ratificirao hrvatski Sabor, a sada čeka da to potvrdi i talijansko zakonodavstvo. Očito je da je taj Sporazum u mnogo čemu moćno političko i pravno sredstvo, ali bilo bi previše optimistički vjerovati da

24 Prema "Report on the implementation of cultural autonomy for members of national minorities in the Republic of Croatia in 1997", od 30. 4. 1998., Vlada RH je iz državnog proračuna za 1997. godinu predviđjela 20.097.336 kn za realizaciju programa etničkih zajednica, koordinirano s Ministarstvom prosvjete i sporta, Nacionalnom i sveučilišnom knjižnicom te Ministarstvom znanosti i tehnologije, za rad nevladinih udruga i institucija nacionalnih manjina. Kada je riječ o talijanskoj manjini, tada se navedeno odnosi na: NIRO Edit u Rijeci, Centar za povijesna istraživanja u Rovinju, Talijansku dramu u Rijeci, Talijansku uniju; ukupno 3.774.898 kn. Suradnjom Talijanske unije i Tršćanskog narodnog univerziteta neovisna izdavačka kuća EDIT u Rijeci tiska: "La voce del popolo"; "L'Arcobaleno", "Panorama" i "La Battana". Na HTV-u se emitira 50-minutni dnevni program vijesti za manjine "Prizma" na 2. Programu, Hrvatski radio — Radio Rijeka 6,5 sati tjedno emitira vijesti i program na talijanskom jeziku, Radio stanica Pula emitira dnevno 30 minuta mozaik program na talijanskom. U Rijeci i Istri rade 24 vrtića, 10 osnovnih škola i 4 srednje škole. Na pedagoškom fakultetu u Puli postoje tri odjela za izobrazbu budućih nastavnika predškolskog i školskog programa na talijanskom jeziku. Na temelju dekreta Ministarstva prosvjete, određen je minimalni broj učenika u razredima: u osnovnim školama 25, u srednjim 30.

25 Početkom 1999. godine u Trstu je osnovana Zajednica Hrvata. Za sada ne postoje relevantni brojevi pokazatelji o veličini hrvatske manjinske zajednice, građana Republike Italije. Jedan od temeljnih razloga je i nemogućnost izjašnjavanja istih kao manjina s izuzetkom u regijama s posebnim statusom. Pretpostavlja se da je brojnost reda veličine od 4.000–10.000. Za sada ne postoji tijelo koje bi nadgledalo proces provođenja Ugovora.

će njegova ratifikacija i primjena u obje zemlje riješiti probleme talijanske manjine u Hrvatskoj.²⁶

Dubok dojam na pripadnike talijanske zajednice u Puli je imao posjet talijanskog predsjednika (18. prosinca 1997.), prvi put nakon drugog svjetskog rata. Istovremeno, taj događaj je označio prekretnicu u bilateralnim političkim odnosima, koji su već bili potaknuti talijanskom potporom mirovnom procesu, prihvaćanjem izbjeglica iz Hrvatske, kao i sudjelovanjem u operacijama dostave humanitarne pomoći tijekom rata na prostorima bivše Jugoslavije. Postignuti rezultati su u načelu imali više utjecaja na odnose dviju vlada nego na odnose dviju zajednica po sebi. Vremenom su tenzije popustile, pa se može primijetiti da je samo nekoliko godina nakon potpisivanja Pariškog mirovnog sporazuma, Italija postala glavni trgovinski partner Hrvatske.

Predsjednik Italije Oskar Luigi Scalfaro, tijekom svog izlaganja u Saboru²⁷ je naglasio da će, ukoliko se jednoj manjini dadu veća zaštita i garancije, i ostale tražiti jednak tretman. Njegovo jasno spominjanje srpske manjine bi se moglo interpretirati kao prenošenje važnog upozorenja: Italija se ne pruža samo prema Hrvatskoj nego prema cijelom području bivše Jugoslavije²⁸. Italija zagovara, kao onedavna i Njemačka, oprez u otvaranju EU prema Hrvatskoj. Italija vjeruje da Hrvatska ne smije

26 Motivi za zabrinutost na talijanskoj strani su se pojavili u amandmanu (12. 12. 1997.) na preambulu hrvatskog Ustava koji navodi etničke manjine priznate od države. Prethodni tekst je priznavao Srbe, Muslimane, Slovence, Čehe, Slovake, Talijane, Madare i Židove. Lista manjina u novom tekstu je drugačija: Slovenci i Muslimani više se ne spominju, ali su dodani Nijemci, Austrijanci, Ukrajinci i Rusini. Usprkos činjenici što su Slovenci i Muslimani druga i treća najveća etnička manjina (nakon Srba), odluka hrvatskog Sabora o prihvaćanju amandmana je obznanjena u priopćenju (6. 1. 1998.) hrvatske Vlade. U njemu se navodi da je namjera nove preambule navođenje samo starosjedilačkih zajednica, te se tvrdi da su slovenska i muslimanska manjina bile rezultat populacijske seobe uzrokovane konfliktom u bivšoj Jugoslaviji. Lucia Betti i Gian Luca Bonduri, "Rome and Zagreb, necessarily partners?", str. 3., <http://www.limes.net/artusa/croazia.htm>, od 14. 12. 1998..

27 "Europa računa na Hrvatsku kako bi se očuvala regionalna stabilna ravnoteža. Italija želi biti povlašteni sugovornik Hrvatske... Ponosni smo na tu zajednicu (talijansku) i stoga visoko cijenimo Sporazum potpisan prije nešto više od godinu dana o zaštiti prava manjina (u tijeku je bila ratifikacija istog u talijanskom parlamentu). Bilateralne odnose graditi na temeljnim načelima međunarodnih odnosa: mir, demokracija, pravna država, načela snošljivosti, načela civiliziranosti, načelo napretka, odbacivanje rata, poštivanje teritorijalne cjelovitosti, ljudska prava, zaštita manjina, dijalog kao sredstvo građanskog i političkog sazrijevanja... Daytonski mir je jedini mogući mir u BiH... Golemi naponi traže se u svezi s povratkom svih izbjeglica koje je proizveo nedavni sukob. S budućim globalnim izazovima koji i te kako prelaze uske nacionalne interese, moguće je nositi se samo među zemljama kojima su zajednički ciljevi stabilnost, demokracija i blagostanje na putu ka višem cilju miru koji zahtijeva slobodu i pravdu...". Oscar Luigi Scalfaro, 17. 12. 1997., Vjesnik, 18. 12. 1997.

28 Posjet ministra vanjskih poslova Italije, Dinija, Beogradu, samo dva dana prije predsjednikova posjeta Zagrebu je jasan znak interesa talijanske vanjske politike na Balkanu. Jačati bilateralne odnose sa svim zemljama regije, uz "povlaštene odnose" sa Srbijom.

biti ostavljena izvan slike Europe te pretpostavlja kako će se problemi u vezi s demokracijom i daljnji tok događanja na Balkanu riješiti ako cijelo područje postane dio Europe u višeznačnom smislu.²⁹

Hrvatska mora razumjeti da usprkos svojem geostrateški važnom položaju, ona nije jedina opcija u oblikovanju regionalne suradnje koju Italija podržava; kada bi se pojavili bolji uvjeti, vjerojatno bi se Italija okrenula prema Beogradu,³⁰ ili što je još vjerojatnije prema Bukureštu. S tog stajališta, postoji velika vjerojatnost da će Hrvatska biti okružena zemljama koje šalju zanimljive pozitivne signale talijanskoj vladi za stvaranje zone srednjoeuropske suradnje (u kojoj Italija namjerava imati glavnu ulogu) i tako riskira isključenje iz europskih integracijskih procesa te projekta trgovačke reorganizacije Jadrana. Navedeno se već odigrava. Može se navesti primjer izgradnje europskog cestovnog transportnog pravca poznatog kao intermodalni koridor 5. U vrijeme kada su EU i zemlje sudionice³¹ stvarale projekt, donijela se odluka prema kojoj će koridor ići od Venecije do Kijeva kroz Slovačku i Mađarsku. Dva toka će se stjecati u glavnu arteriju: jedan sa sjevera (Bratislava–Zilina–Košice–Užgorod), a drugi s juga (Rijeka–Zagreb–Budimpešta).

Dana 16. prosinca 1996. u Trstu je predstavljen Memorandum o razumijevanju i tumačenju kriterija o geografskim rutama, ali ga je hrvatski ministar transporta odbio potpisati jer Rijeka nije bila uključena u primarni koridor, čime je ispuštena najvažnija luka Kvarnerske regije. Kao posljedicu toga, Hrvatska je pokušala ispraviti svoje stajalište o talijansko–slovenskom dogovornom odnosu s namjerom marginaliziranja hrvatske pomorske trgovine, dizajnirajući tzv. Istarski epsilon (prometnu mrežu koja povezuje Rijeku i Kopar s Pulom i Rovinjom. Iako su radovi otpočeli na hrvatskoj strani, cijeli projekt dolazi u pitanje, jer povezivanje s Koprom zahtijeva međudržavnu suradnju sa Slovenijom. Izgleda da države uključene u koridor br. 5 nemaju namjeru izmijeniti dogovoreni projekt koji je sadržan u memorandumu iz 1996. godine. Ta infrastruktura je toliko značajna za ekonomski rast cijele regije Srednje Europe da potpisnici ne nalaze razlog zbog kojeg bi išli na neko kompromisno

29 Walter Goruppi, i Balcani, "L'Italia e i Balcani", "The Italian role in the Balkans", str. 6., <http://www.ecn.org/est/balcani/italia/italia07.htm>, od 14. 12. 1998. godine.

30 Talijanska strategija je bila najprisutnija od članica EU u Beogradu. Navedeno se može pravdati talijanskim usmjerenjem glavnog pravca diplomatskog djelovanja — posredstvom Srbije i njenog središnjeg položaja na Balkanu, te njenom ulogom prema Moskvi, prema istočnom tržištu.

31 Koridori su osmišljeni nakon pada Berlinskog zida s ciljem: unaprijediti gospodarsku suradnju između Europe i istočnoeuropskih zemalja te predstavljati temelj buduće integracije u EU. Transeuropski multimodalni koridori danas predstavljaju okosnicu buduće integracije gospodarstava Jugoistoka Europe i EU, te za sigurno globalne konektore kroz koje će protjecati transport roba, osoba, energenata i telekomunikacijskih sustava.

rješenje, pogotovo u slučaju moguće hrvatske destabilizacije (ali ga ne treba a priori odbaciti).

Na upit novinara: "Što Italija namjerava učiniti kako bi pomogla Hrvatskom ulasku u europske integracije?", nekadašnji talijanski premijer, a sada ministar vanjskih poslova Lamberto Dini je odgovorio: "Hrvatska mora u prvom redu pomoći sama sebi. Sve države koje su kandidati za ulazak u EU, kako onih šest u prvom tako i preostalih pet u drugom krugu, prošle su kroz dug i težak put te su morale ispuniti mnoge kriterije da bi došle do statusa kandidata. Sukladno Kopenhagenskim kriterijima usvojenima 1993., sve države koje žele postati kandidati za ulazak u EU, pa tako i Hrvatska, moraju pokazati stabilnost institucija koje garantiraju demokraciju, vladavinu prava, poštovanje ljudskih prava i zaštitu manjina; uspješno djelovanje tržišnog gospodarstava, kao i sposobnost da se suoči s konkurencijom i tržišnom utakmicom u EU te konačno sposobnost da preuzme obaveza članstva, uključujući i privrženost ciljevima političke, gospodarske i monetarne unije. Hrvatska te uvjete ne ispunjava, i to je jednostavno činjenica, te stoga još ne može biti govora o početku pregovora o priključivanju vaše zemlje EU. Italija smatra Hrvatsku prijateljskom zemljom s kojom dijeli mnogo toga te je i u našem interesu da se Hrvatska što više približi EU. Ali Italija ne može ništa učiniti po tom pitanju ako Hrvatska ne poduzme korake prema reformama i ispuni kriterije potrebne za priključenje koje sam vam naveo. Kad Hrvatska to sama učini, Italija će biti sretna da može podržati hrvatski zahtjev za priključenjem pregovorima o pristupu EU".³²

Brojni su primjeri suprotnosti između talijanskih i hrvatskih političkih veza i onih u ekonomskim tokovima i trgovini.³³ Talijanski trgovinski ured u Zagrebu pokazuje da je Italija postala glavni trgovinski partner Hrvatskoj između 1996. i 1997. godine.

Prema pokazateljima hrvatskog Zavoda za statistiku i Hrvatske gospodarske komore za 1995. godinu Italija je glavni trgovinski partner sa obrtom od 1.097.977.000 dolara (23% ukupnog iznosa). Izvoz je uglavnom obuhvaćao sirove materijale, strojeve i potrošačka dobra. Italija je na drugom mjestu sa 1.365.525.000 dolara (18,2% udjela). Talijanska izvozna trgovina se uglavnom odnosila na tekstil, kemikalije, ulje, agrarne proizvode, tešku industriju, drvo i kožu.

32 Jutarnji list, 14. 12. 1998., str. 7.

33 Prilikom posjete talijanskog predsjednika Scalfara Hrvatskoj, utanačen je ugovor o suradnji između hrvatske vlade i talijanske firme Astaldi o izgradnji dionice Zagreb-Goričan, koji je unutar prometnice Rijeka-Budimpešta, Walter Goruppi, i Balcani, "L'Italia e i Balcani", "The Italian role in the Balkans", str. 6.,

<http://www.ecn.org/est/balcani/italia/italia07.htm>, od 14.12.1998.

Talijanski primat u trgovini ne može se mjeriti s onim u investicijama. U razdoblju od 1991. do 1995. godine petnaest zemalja je izvršilo 60 investicija u Hrvatsku, u vrijednosti od preko 306.000.000 dolara, a glavni dio (oko 60%) bio je iz Austrije, Švicarske i Švedske. Na listi prvih 11 investicijskih zemalja Italija je svrstana na 10. mjesto sa tri investicije od ukupno 4.707.000 dolara, a na posljednjem mjestu je Slovenija s 11 investicija u vrijednosti od 2.369.000 dolara. Talijanska aktivnost se pojačala te se ona nakon dvije godine popela na četvrto mjesto. Dostupni podaci o talijanskom udjelu u zajedničkim investicijama odnose se na razdoblje od 1992. do 1994. godine, te je iz njih razvidno da se radi ukupno o 1.340 tvrtki: 950 mješovitih talijansko-hrvatskih poduhvata, 350 tvrtki potpuno financiranih talijanskim kapitalom i 40 ugovora o zajedničkim investicijama. Raščlanjeni podaci za razdoblje nakon 1994. godine postaju nepouzdana, što su učinci korporacijskog zakona iz 1995. godine koji otežava identifikaciju izvora investicija. Prije 1995. godine, tvrtke su se u Hrvatskoj registrirale i u Ministarstvu gospodarstva, obavještavajući o količini investiranoj kapitala, njegovu porijeklu (domaćem ili stranom) i sektoru aktivnosti. Razumljivo, ako nema podataka o porijeklu nemoguće je odrediti utjecaj stranog kapitala na nacionalnu ekonomiju. Kao rezultat, makroekonomski podaci nacionalnih tijela za statistiku su praktički nekorisni u razlikovanju toga koliki je dio rasta GDP-a, rezultat unutarnjih razvojnih faktora, a koliko vanjskih intervencija. Ono što još više zabrinjava jest da postojeći podatci o registraciji više ne omogućuju lociranje izvora investicija. Ta vrsta legalnog rata je plodno tlo za aktivnosti pranja novca organizacija koje se bave kriminalom, kako domaćih tako i stranih.

Istražujući bilateralne odnose Italije i Hrvatske može se primijetiti da je ostao još jedan sektor širom otvoren za aktivnu suradnju, a u međuvremenu na određeni način ignoriran: usluge. Italija bi u sljedećem razdoblju mogla imati golemu ulogu u preustroju hrvatskog turističkog sektora. Postoji razmjena u iskustvima između dviju zemalja (tečaj osposobljavanja za hrvatske turističke operatere). Potpisan je Protokol o razumijevanju u cilju razvoja turizma na području Istre.³⁴

34 24. rujna 1998. održan je sastanak mješovite međuvladine radne grupe za turizam, u organizaciji Ministarstva turizma. Sastanku je bilo nazočni, uz talijansko izaslanstvo od 11 članova, hrvatsko izaslanstvo sastavljeno od predstavnika institucija značajnih za razvoj i promicanje turizma. Na sastanku je raspravljano o regionalnoj suradnji dviju država, razmijenjene su informacije o razvoju turizma te o mogućnosti produženja turističke sezone, kao i o svim važnijim pitanjima na području turizma u cilju unapređenja daljnje suradnje. Potpisan je Protokol o međusobnoj suradnji. Istarsko je gospodarstvo prošle godine (1998.) poslovalo sa 109 zemalja, pri čemu je razmjena s Italijom na prvom mjestu. Od 4361 statistički praćenih poduzetnika, njih 1745 poslovalo je s Italijom. Iz Istre je u Italiju izvezeno robe i usluga u vrijednosti 126 milijuna USD, odnosno 32 posto od ukupnog istarskog izvoza, a uvezeno je 41,5 posto od ukupnog uvoza tj. u vrijednosti 196 milijuna USD. Budući da je Italija tradicionalno prvi vanjskotrgovinski partner Istarske

Zbog toga hrvatska vanjska politika mora i dalje pažljivo graditi odnose Italijom imajući stalno na umu daje to jedina članica EU na hrvatskim granicama koja u svom pristupu i ocjeni zbivanja u Hrvatskoj ima posebne mogućnosti davanja što točnije slike³⁵.

PREGLED BILATERALNIH UGOVORA

- Opća sukcesija bilateralnih ugovora između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike, 22. siječnja 1993. notama, nije dogovorena pročišćena lista ugovora.
- Ugovor između RH i Talijanske R. o prihvatu osoba kojih je boravak protuzakonit, potpisan u Rimu, 27. lipnja 1997., potvrđen 12. prosinca 1997., objavljen u NN-MU 21/97., stupio na snagu 1. lipnja 1998., ispravljeno u NN-MU 8/98.
- Sporazum o turističkoj suradnji između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike, potpisan u Rimu, 27. lipnja 1997., potvrđen 16. listopada 1997., objavljen u NN-MU 17/97., stupio na snagu 20. kolovoza 1998., čeka se objava u NN-MU /98.
- Ugovor o socijalnom osiguranju između Republike Hrvatske i Talijanske Republike, potpisan u Rimu, 27. lipnja 1997., potvrđen 12. prosinca 1997., objavljen u NN-MU 21/97., u tijeku razmjena ratifikacijskih instrumenata.
- Sporazum između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike o ukidanju ulaznih viza, zaključen razmjenom pisama u Rimu, 27. lipnja 1997., potvrđen 19. rujna 1997., stupio na snagu 3. studenoga 1997.
- Ugovor o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike u borbi protiv ilegalne trgovine opojnim i psihotropnim tvarima, te protiv organiziranog kriminala, potpisan u Rimu, 28. svibnja 1993, potvrđen 6. listopada 1993., objavljen u NN-MU 13/93., nema podatka o stupanju na snagu.

županije, u Županijskoj komori u Puli je 8. lipnja upriličen susret istarskih poduzetnika s Danielom Pinotti Bello, gospodarskim atašoom pri Generalnom konzulatu Republike Italije u Rijeci. Tom prigodom je Daniela Pinotti Bello održala predavanje "Italija—vaš poslovni partner". Pinotti je istakla važnost ustanove SACE, a riječ je o organizaciji čija se djelatnost sastoji u osiguravanju kredita za izvoz, što znači da talijanske osigurava od rizika političkog i ekonomskog karaktera. Značajan je i Zakon broj 394/81 koji omogućava davanje zajma poduzetnicima po povlaštenim kamatnim stopama za realizaciju projekta ulaganja u inozemstvu. <http://www.hgk.hr/komora/hrv/hrv.htm>

35 Radovan Vukadinović, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti*, Zagreb, 1997., str. 238.

- Zajedničko priopćenje o uspostavi diplomatskih odnosa između Republike Hrvatske i Talijanske Republike, potpisano u Zagrebu, 17. siječnja 1992.
- Sporazum Vlade RH i Vlade Talijanske Republike o pomoći u zbrinjavanju 6.000 izbjeglica iz BIH u Hrvatskoj, potpisan u Splitu, 24. lipnja 1992.
- Ugovor između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike o poticanju i zaštiti ulaganja, potpisan u Zagrebu, 5. studenoga 1996., potvrđen 19. ožujka 1997., objavljen u NN-MU 4/97., stupio na snagu 12. lipnja 1998. objava u NN-MU 10/98.
- Ugovor između Republike Hrvatske i Talijanske Republike o pravima manjima, potpisan 5. studenoga 1996. u Zagrebu, potvrđen 19. rujna 1997., objavljen u NN-MU 15/97., stupio na snagu 8.7.1998., objava stupanja na snagu u NN-MU 10/98.³⁶
- Ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja (tijekom posjeta ministra Granića Italiji 29.10.1999. godine),³⁷
- Ugovor o znanstvenoj i tehničkoj suradnji (tijekom posjeta ministra Granića Italiji 29. 10. 1999. godine).

POKAZATELJI TRGOVINSKE RAZMJENE

Tablica br. 1.

Prikaz talijanske vanjske trgovine s Hrvatskom za promatrano razdoblje 1989–1997 u milijardama lira.

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
IZVOZ	—	—	—	—	1.246 n.d.	2.206 77,0%	2.728 23,7%	2.573 -5,7%	2.996 16,4%
UVOZ	—	—	—	—	1.141 n.d.	1.326 16,2%	1.582 19,3%	1.278 -19,2%	1.248 -2,4%
SALDO	—	—	—	—	105	880	1.146	1.295	1.748
SALDO NOR.	—	—	—	—	4	25	27	34	41

Izvor: ISTAT, Rapporto sul commercio estero, appendice, Tavola B/41.1 i B/41.2, Rim, 1998. godine, str. 122.

Unatoč zaokretu u vođenju vanjske politike, za Italiju je i nadalje jedan od vitalnih interesa stabilizacija i regionalna integracija jugoistoka Europe na putu u NATO (*open-door policy*) i EU.

³⁶ <http://www.vlada.hr>, od 21. 6. 1999.

³⁷ <http://www.esteri.it/indexnovita.htm>, od 29. 10. 1999.

Tablica br. 2.

Trgovinska razmjena između Italije i Hrvatske, prema sektorima, izraženo u milijardama lira

	IZVOZ			UVOZ			SALDO	
	1996	1997	VAR%	1996	1997	VAR%	1996	1997
Poljoprivredni proizvodi, ribarstvo	79	86	8,9	77	72	-6,2	2	14
Energetika	22	47	111,6	107	77	-28,0	-85	-30
Minerali Fe	100	123	23,1	43	52	20,8	57	71
Minerali i nemetali	122	159	30,1	70	69	-1,5	52	90
Kemijski proizvodi	251	315	25,3	262	273	4,1	-11	41
Metalni proizvodi	209	240	14,6	30	34	12,6	179	206
Poljoprivredni strojevi	327	408	24,7	22	24	7,8	305	384
Uredski strojevi	38	45	18,0	7	5	-23,3	31	40
Električni uređaji	159	193	21,0	31	26	-15,9	128	166
Transportna sredstva	192	260	35,4	9	8	-12,8	183	252
Živežni proizvodi	159	158	-0,6	43	33	-22,0	116	125
Tekstil	105	123	17,4	41	39	-5,1	63	84
Odjeća	178	202	13,9	131	153	16,4	46	49
Čarape	169	152	-9,6	130	116	-11,0	38	36
Drveni namještaj	132	175	32,6	175	171	-2,4	-44	3
Papir, guma, plastika	333	312	-6,2	100	95	-4,6	233	217
UKUPNO	2.573	2.996	16,4	1.279	1.248	-2,4	1.294	1.748

Izvor: ISTAT, Rapporto sul commercio estero, appendice, Tavola B/41.3, Rim, 1998., str. 123.

Hrvatska kao malena zemlja nema šanse u izolacionizmu, pravi put je onaj u EU i NATO. Ona, uz očitovanje o svojoj politici spram BIH i provedbi Daytonskog sporazuma, politici prema susjednim zemljama, te aktivnim pristupom **Paktu o stabilnosti**,³⁸ zasigurno mora prikazati

³⁸ *Stability Pact* nije politički savez, nije ni međunarodna organizacija (nema članstva), ne postoji međunarodni ugovor (pristup se ne potpisuje). To je politički proces koji izražava političku volju sudjelujućih zemalja s ciljem regionalne stabilizacije i integracije prostora jugoistoka Europe u zajedničkim pitanjima te individualne integracije istih prema vlastitim interesima u euroatlantske integracije. Uz upitno financiranje od strane "pomagača", razvidno je kako se kroz politički proces pojam stabilnosti proširuje izvan kriterija **sigurnosti**, inkorporirajući jednako značajno **gospodarstvo** i **demokraciju**.

i provoditi proeuropsku orijentaciju. Navedeno bi povećalo vjerojatnost predviđanja sklapanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s EU, te potom upućivanja zahtjeva za članstvo u EU.

Jačanjem svojih bilateralnih odnosa sa Italijom, Hrvatska zasigurno može dobiti očekivanu potporu iste kroz razne instrumente suradnje:

InCE³⁹ – *l' Iniziativa centro-europea* (SEI — Srednjoeuropska inicijativa). InCE za Republiku Italiju predstavlja okvir njene cjelokupne "Ostpolitik". To je pokazatelj uspona bilateralnih odnosa s istima, uspostavljajući u isto vrijeme jedan multilateralan instrument regionalnog karaktera

SECI – *South Eastern Cooperative Initiative*.⁴⁰ Prema izvješću s "Third Meeting of the Task Force for the SECI Project of Inter-connection of Natural Gas Networks",⁴¹ studiju je napravio Stefano Mantellasi iz SNAM-a, Italija. Metodološki je razrađeno ostvarenje plana u tri vremenska razdoblja-scenarija (do 2005., do 2010., do 2020.). Balkanska regija nema integrirano tržište plina, s izuzetkom plinovoda koji od Rusije ide do Turske, preko Rumunjske i Bugarske uz grananje između SRJ, Makedonije i Grčke. To su nacionalne mreže bez "prekograničnih veza". Značajno je da navedene zemlje ovise o nabavci plina (Rumunjska u manjoj mjeri).⁴²

Od ukupno 26 projekata, 11 ih ima prioritet.⁴³ Projekti će se financirati najvećim dijelom posredstvom **EBRD** (*projects portfolio*).⁴⁴

Alpe-Jadran – Radna zajednica s područjem djelovanja: prekoalpske prometne veze i lučki promet, proizvodnja i prijenos energije, poljoprivreda, šumarstvo i vodoprivreda, turizam, zaštita okoliša, prostorno planiranje i razvoj naselja, očuvanje kulturnog i rekreacijskog pro-

39 Godine 1996. InCE se proširio na 15 članova, a to su: Austrija, Bosna i Hercegovina, **Hrvatska**, Makedonija, Poljska, Republika Češka, Slovačka, Slovenija, Mađarska, te pridruženi Albanija, Bjelorusija, Bugarska, Rumunjska i Ukrajina. Navedenima se na sastanku u Grazu (9. 11. 1996) pridružila i Moldova. CEI-Executive Secretariat, Trieste <http://www.esteri.it/attivita/italiae/ince.htm>, od 22. 3. 1999.

40 Nadregionalni plan uspostave nadnacionalne sigurnosti i stabilnosti.

41 Održan 10. 12. 1997., u Ženevi. Italija je, uz SAD i Francusku, sudjelovala kao "supporting state". <http://www.unece.org/sece/gas/tf3rep.htm>, str. 1, od 2. 5. 1999. godine.

42 Southeast European Cooperative initiative, report of the meeting, 10. 12. 1997. <http://www.unece.org/sece/gas/tf3rep.htm>, str. 3, od 2. 5. 1999. godine.

43 <http://www.unece.org/sece/gas/tf3rep.htm>, str. 4, od 2. 5. 1999. godine.

44 EBRD-European Bank for Reconstruction and Development (Europska banka za obnovu i razvoj), novija je bankarska institucija u europskom prostoru. Osnovana je radi financijskog praćenja procesa oporavka zapuštene istočnoeuropske privrede i prijelaza njihovog privrednog sustava s realosocijalističkih na tržišna načela. Osnovni kapital banke utvrđen je u visini od 14 milijardi dolara koje su prikupljene kvotnim učešćem 41 države, EZ i SAD. Banka je po osnivanju 29. svibnja 1990. godine otpočela s financiranjem privatnog i javnog sektora. Banka sve transakcije obavlja u ECU-ima. Vlatko Mileta, *ABC Europske unije*, Zagreb, 1997., str. 79-80.

stora, kulturne i znanstvene veze. Slijedom novog teritorijalnog ustroja u Hrvatskoj u tijeku su pripreme za izravnije sudjelovanje županija, pa tako i odgovarajuće transformiranje RH u radnoj zajednici.⁴⁵

Početkom 1999. godine Italija je promovirala održavanje Jadranske konferencije s ciljem unapređenja suradnje između zemalja dviju obala Jadranskog mora, čimbenik svih oblika regionalne suradnje; jača međuovisnost i pospješuje sumarni integracijski proces na jugoistoku Europe. U tom kontekstu realizacija paneuropskih koridora br. 5 (Torino, Trst, Ljubljana, Budimpešta, Kijev) i br. 8 (Brindisi-Drač-Skopje-Crno more)⁴⁶ bi izdigla/naglasila "regionalnu ulogu" luke Trst, dok bi sami koridori imali strateški značaj, pojačavajući integracijske procese Europe.

Prema Zakonu br. 10/90, članak 4. (stupio na snagu 19. 1. 1991., poznatiji pod nazivom "Law on Border Zones"), Italija je uspostavila financijsku korporaciju za unapređivanje ekonomske suradnje sa istočnoeuropskim zemljama – FINEST (sudjelovanje do 25–30% iznosa od zajedničkih ulaganja). U zajedničkim projektima sa SI-MEST-om (Mediocredito Centrale, prema zakonu potvrđenom 29. 4. 1992.) može se ponuditi talijanskim operatorima na istoku povoljan kredit do 70% iznosa zajedničkog ulaganja).

Italija je, k tome, posredstvom IFC i EBRD-a osigurala financiranje projekta JOP (Joint Venture Programme PHARE-TECIS) u zemljama jugoistoka Europe: Albanija, Bugarska i Rumunjska.⁴⁷

Posredstvom mreže INFORMEST Italija potiče zemlje jugoistočne Europe na suradnju, razmjenu ideja te "primanje potpore" od institucija kao što su: OECD, Talijanski institut za vanjsku trgovinu, Zajednica talijanskih gospodarskih komora, EU, EBRD, IFC, EIB, WB, Mediocredito Centrale, posebnim financijskim agencijama na regionalnoj razini Friulija, Trentina, Veneta, sveučilišta. Umreženi su, uz Hrvatsku, i Albanija, Bugarska, Mađarska, SRJ, Makedonija, Rumunjska i Slovenija.

Oslanjajući se na instrumente nacionalne vanjske politike, Italija se oslanja i na inicijative nekih regija (talijanskih) koje već djeluju "preko mora". Ako npr. Bechtel dobije posao za glavne prometnice, regija Marche je već ponudila pretvaranje luke Ploče u tranzitnu točku za

45 Ministarstvo vanjskih poslova republike Hrvatske,

<http://www.mvp.hr/mvprh-www/5-multi/alpe-Jadran/opcenito.html>, od 16. 11. 1999.

46 Po svim pokazateljima koridor br. 8 ima prednost poradi namjera US-a—uspostava multimodalnih kontejnerskih terminala od luke Drač do Varne.

47 Sistema Italia: "Development finance, programmes and institutions", 1996.

<http://www.italia.informest.it/ingl/c5-3-2.htm>, od 22. 3. 1999. godine.

luku Anconu i zračni promet u koridoru koji veže Budimpeštu s Balkanom. Možda bi se podrškom tih regija, aktiviranje trans-Jadrana postao glavni prioritet talijanske politike na Balkanu.⁴⁸

Za razliku od dosadašnjeg pedesetogodišnjeg razdoblja kada je Italija investirala kapital u inozemstvu posredstvom triju grupa (FIAT, PIRELLI i AGIP) koje su imale marginalnu težinu, danas je situacija drugačija. Intenzivirana su ulaganja s golemim međunarodnim interesima (desetak golemih grupa), te mnoštvo "malih kapitala" koji se ulažu u istočne zemlje primarno poradi "otimanja" sirovina istima.⁴⁹ Italija će morati dati jedan prepoznatljiv profil vanjske politike, pri tome se primarno misli na preciziranje instrumenata kojima će se zasigurno izvršiti preuzete obaveze.⁵⁰

Kaos je prisutan, Italija ga osjeća, te u nastojanju da ga zadrži dalje od svog praga, potiče i sudjeluje u sistemima ekonomske suradnje i regionalne sigurnosti, koje može poduprijeti sama ili s minimalnom međunarodnom prisutnošću.⁵¹

Kada je riječ o talijanskoj ulozi na globalnoj razini, Fassino je mišljenja: "Prije svega to je kulturološko pitanje, problem povjerenja u sebe samog. Kako bi jedna zemlja imala svoju vanjsku politiku, ona mora vjerovati u sebe. Instrumenti zaslužuju posebnu pažnju. Učinili smo veliki napredak u postizanju stanja; vjerujemo u sebe. Globalizacija ekonomije i integracija Europe stavili su našu zemlju u "dnevni odnos" prema vanjskom svijetu koji se do tada mogao opisati kao "ignorirajuće sivilo". Značajno je da je naše javno mišljenje dalo potporu našoj vanjskoj politici: operacija Alba i euro. S promjenom našeg zajedničkog promišljanja, talijanska vlada je dobila potporu za međunarodnu inicijativu. Posjete naših ministara inozemstvu su rapidno brojnije nego u prijašnjim razdobljima. Kada Prodi ide u posjet nekoj zemlji, ne ide sam, prate ga brojni gospodarstvenici vođeni logikom "sistem-zemlja".⁵²

48 Margherita Paolini, "A Strategy for the Adriatic Balkans",

http://www.limes.net/artusa/pao_298.htm, od 14. 12. 1998. godine.

49 Ilario Salucci, "L'Imperialismo italiano", *L'Italia e i Balcani*,

50 Piero Fasino, "Come contare di piu", *limes* 1/98, str. 31.

51 Pinocchio, "Divide et integra. Una strategia italiana per i Balcani", *limes* 3/98, str. 257.

52 Potrebno je nanovo osmisliti instrumentaliziranje u odnosu na uspostavu sistema-zemlja. Isto tako je potrebno ponovo osmisliti ulogu ICE i SACE, te kroz njihovu suradnju dati značaj tom instrumentu. Središnji problem je usuglasiti sve razloge/promišljanja u jednu logiku sistema; što nije lagano ni rješivo u kratko vrijeme. Zna se, svi "pričaju" o tome, ali kada se to treba sprovesti u praksu, nastaju goleme teškoće jer tijekom prethodnih rasprava nije u potrebitoj mjeri vodeno računa o bitnom momentu a to je velika/brza izmjena interesa na međunarodnom polju Piero Fasino, "Come contare di piu", *limes* 1/98, str. 32.

Postoji problem političko — institucijskog profila. Italija nema NSC (National Security Council), mjesto na kojemu bi se zajedničkim snagama sintetizirala međunarodna projekcija zemlje. Prema prijedlogu, donesenom u Bicamerale (oba doma), predsjednik države, kojega bira narod, bi predsjedao Vrhovnom savjetu za vanjsku politiku (obrana bi se uključila u isti).⁵³

Raščlambom svih dostupnih spoznaja o Italiji i njenom odnosu prema Hrvatskoj, za razdoblje od 1989. do 1999. godine je razvidno da je talijanska "Ostpolitik" u direktnoj sprezi (kao u malo kojoj drugoj europskoj zemlji) s "nestabilnošću" (unutarinja/bliža i vanjska/dalja). Može se prosuditi s velikom razinom sigurnosti da će i nadalje nestabilnost biti odlučujući čimbenik njenog učešća na pozornici jugoistoka Europe, u procjepu između moralnog značenja političke akcije i moralnog zahtjeva za uspješnosti političke akcije. Italija će odnose sa Republikom Hrvatskom graditi i kroz svoje multilateralne napore:

- Republika Italija jest čimbenik međunarodnih odnosa u jugoistočnoj Europi, sukladno "doktrini Prodi", od 1997. do 1999. godine, nakon brojnih susreta, putovanja i misija, povrativši prethodno "izgubljene diplomatske godine", ubrzala tijek rješavanja balkanske krize. Svoju ulogu regionalnog promatrača i stabilizatora, unatoč željama pojedinih skupina, sukladno financijskim mogućnostima ostvaruje bilateralno-gospodarska i kulturna diplomacija (DANTE), te multilateralno — CEI, SECI, OSCE, ONU, WTO, NATO, PFP,
- Unatoč zaokretu u vođenju vanjske politike, jedan od vitalnih interesa Italije je konačna stabilizacija i regionalna integracija jugoistoka Europe, kako bi posredno lakše stabilizirala/držala pod nadzorom internu političku i socijalnu situaciju, te time dobila dragocjeno vrijeme, prostor, snagu i ulogu u jačanju europskih asocijacija i stvaranju nove ESDI (European Security and Defence Identity); u narednom razdoblju to će ostvarivati kroz zajedničku talijansko-britansku inicijativu,
- Sudjeluje u procesu izgradnje i privatizacije (Slovenija, Hrvatska, BIH, SRJ, Makedonija, Albanija, Rumunjska). Ona učvršćuje i unapređuje svoju poziciju najznačajnijeg gospodarskog partnera Hrvatske,
- Razvidno je da uz dosadašnji doprinos inicijativi SECI-ja, Italiji odgovara i novi regionalni pristup kroz Pakt o stabilnosti. Pomagati će navedenom pristupu na suzbijanju organiziranog kriminala, korupciji, suradnji monetarnih institucija zemalja regije sa regijom eura.

⁵³ Ibid., str. 33.

Predložila je održavanje okruglog stola u Rimu, za rujan 1999. godine.

- Načelo talijanske diplomacije se može svesti pod *"divide et integra"*, tj. pri rješavanju internih problema (SRJ) koji imaju upliva na međunarodnu sigurnost i trgovinsku razmjenu dati pokrajinama veću samostalnost, ali ne i mogućnost odcjepljenja, kako bi se isti pacificirali, i ponovno nadnacionalno integrirali na tranzicijskom putu u europske asocijacije.

Neki pokazatelji daljnjeg učvršćenja bilateralnih odnosa:

- Vlade Republike Hrvatske i Republike Italije posvećuju veliku pozornost suradnji poradi gospodarenja, istraživanja i zaštite Jadranskog mora, čime se daje doprinos Hrvatskoj na njenom putu ka EU.
- Hrvatska podupire Italiju u nastojanju da se održi jadransko-jonska konferencija o sigurnosti (vjerojatno u proljeće 2000. godine, u Anconi).
- Po prvi put Hrvatska ostvaruje stratešku neovisnost u opskrbi energijom (prirodni plin). Sukladno ugovorima društvo INAgip (INA 50%, Agip Croatia BV 50% pridruženo Eni) iz 1996. godine, o razvoju, transportu i komercijalizaciji prirodnog plina (na 24 godine, u godišnjim količinama od najmanje 2,2 milijarde prostornih metara, ukupna vrijednost 4,6 milijardi dolara) od platforme "Ivana A", prema prvoj fazi biti će izgrađen podvodni plinovod do talijanske platforme "Garibaldi K" i dalje do talijanske obale te od centrala za obradu plina u Casalborsettiju — 130 km do Pule. Privode se kraju dogovori o drugoj fazi, a to je izgradnja plinovoda na relaciji Pula-Karlovac.
- Hrvatska Vlada je odlučila angažirati talijanski konzorcij na dionici Split-Zadar, autoceste Split-Zagreb.
- Pojačan je interes talijanskih banaka za sudjelovanje u privatizaciji hrvatskih banaka, na primjer Riječke banke. Za sada su u igri Banca di Roma, Banca commerciale italiana, Unicredito, po modelu kupovine 51% dionica, te dokapitalizacija, uz zaštitu vlasničkih interesa od hrvatske strane (25% kapitala + dvije zlatne dionice i sitni dioničari).

Može se s velikom pouzdanošću prosuditi da Republika Italija, razmatrajući modalitete i postupnost jačanja njenih bilateralnih odnosa sa Republikom Hrvatskom, zasigurno to ne prati odvojeno od pokazatelja dostignutih odnosa između Hrvatske i u prvom redu Srbije, te Slovenije, koji imaju povratnu spregu s usmjeravajućim i opredjeljujućim utjecajem na sljedeće korake Italije prema Hrvatskoj kroz odnos riječi/obecanja – akcija s osjetnim pozitivnim/očekivanim rezultatom.

Sve navedeno sugerira da bi se razina bilateralnih odnosa između Italije i Hrvatske mogla poboljšati u bliskoj budućnosti, kao u ekonomskom i trgovinskom sektoru tako i u političkoj i društvenoj sferi. Navedeno promišljanje je u uskoj svezi sa očuvanjem hrvatske geopolitičke stabilnosti.

Isto tako, međunarodni položaj Hrvatske kao i njen bilateralni odnos sa Italijom, u odnosu na njena stremljenja prema euroatlantskim integracijama, je u golemoj mjeri određen Bosnom. Ulazak u "polje viših razina suradnje" može se potpomoći i jačanjem hrvatske diplomacije, demokracije, vladavine prava, te spuštanjem suradnje na razinu talijanske regije/gradovi sa hrvatskim županijama/gradovima. Potrebna je veća potpora malim i srednjim tvrtkama te individualnim projektima.

Italija i Hrvatska će zasigurno ući u novu, kvalitetniju, višu razinu bilateralnih odnosa na putu izgradnje nove europske sigurnosti i stabilnosti.

Literatura

- Zbigniew Brzezinski, *Izvan kontrole*, Zagreb, 1994.
- Zbigniew Brzezinski, *La grande scacchiera*, Milano, 1997.
- Radovan Vukadinović, Izazovi novom svjetskom poretku, *Politička misao*, Zagreb, 1998., br. 2.
- Radovan Vukadinović, *Međunarodni politički odnosi*, Zagreb, 1998.
- Colin McInnes, *Security & Strategy in the new Europe*, London, 1992.
- Marta Dassu i Roberto Menotti, "Made in Italy il sistema che no c'e", *limes*, 1/98.
- Walter Goruppi, "The Italian role in the Balkans", i *Balcani*, napisano u listopadu 1997. <http://www.ecn.org/est/balcani/italia7ialia07.htm> od 14. 12. 1998.
- Vlatko Mileta, *ABC Europske unije*, Zagreb, 1997.
- Romano Prodi, "L'Italia tra Europa e Padania", "Non faremo i satelliti di nessuno", *limes*, 3/96.
- U.S. Global Trade. "NGE Trade Map", 1996.
<http://www.csis.org/nge/trade/wldtrade.htm>, od 5. 3. 1999.
- "World trade growth accelerated in 1997, despite turmoil in some Asian financial markets", WTO, 1998. <http://www.wto.org/intltrad/internat.htm>, od 17. 3. 1999.
- Piero Fasino, "Che cosa significa ostpolitik", *limes* 3/98
- Radovan Vukadinović, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti/od Jadrana do Baltika*, Zagreb, 1997.
- Lucia Betti i Gian Luca Bonduri, "Rome and Zagreb, necessarily partners?"
<http://www.limes.net/artusa/croazia.htm>, od 14. 12. 1998.

- Siniša Tatalović, *Manjinski narodi i manjine*, Zagreb, 1997.
- Jutarnji list, od 14. 12. 1998.
- Oscar Luigi Scalfaro, izlaganje u Saboru RH 18. 12. 97., Vjesnik od 19. 12. 1997.
- Hrvatska gospodarska komora, Protokol o međusobnoj suradnji.
<http://www.hgk.hr/komora/hrv/hrv.htm>
- Vlada Republike Hrvatske, <http://www.vlada.hr>, od 21. 6. 1999.
- Il Ministero degli Affari Esteri, <http://www.esteri.it/indexnovita.htm>, od 29. 10. 1999.
<http://www.esteri.it/attivita/italiae/ince.htm>, od 22. 3. 1999.
- ISTAT, Rapporto sul commercio estero, appendice, Tavola B/41.1,2.,3. Rim, 1998.
- CEI-Executive Secretariat, Trieste, 1999. <http://www.unece.org/seci/gas/tf3rep.htm>, od 2. 5. 1999.
- Sistema Italia: "Development finance, programmes and institutions", 1996.
<http://www.italia.informest.it/ingl/c5-3-2.htm>, od 22. 3. 1999.
- Margherita Paolini, "A strategy for the Adriatic Balkans",
<http://www.italia.informest.it/ingl/c5-3-2.htm>, od 14. 12. 1998.
- Ilario Salucci, "L'Imperialismo italiano", *L'Italia e i Balcani*, 1998.
- Piero Fasino, "Come contare di piu", *limes*, 1/98
- Pinocchio, "Divide et integra. Una strategia italiana per i Balcani", *limes*, 3/98

Goran Žanko

**Bilateral Relations between Italy and Croatia
in the Post-bipolar World**

Summary

Striving to establish and preserve its position of a mid-level power through its Ostpolitik, the Italian Republic is a regional factor in international relations in the Southeast Europe. In spite of its internal instability, Italy has an active bilateral diplomacy with all subjects in the region, as well as through regional associations. The turn of Italian foreign policy never had negative consequences on Croatia. Promoting bilateral relations with Croatia, Italy strives to remain the number one Croatian economic partner, improve the conditions of the Italian minority and stabilise the situation in the region, primarily because of its own national security (especially following the events in Serbia, the Italian major player on the chessboard of Southeast Europe).